

UOT 902

<https://doi.org/10.59849/2218-4783.2024.1.150>**ƏKBƏR BƏDƏLOV, CAVID BAYRAMOV****SOYUQBULAQ NEKROPOLUNDAN TAPILMIŞ DƏMİR DÖVRÜ SİLAHLARI**

Məqalədə Qərbi Azərbaycan ərazisində Soyuqbulaq nekropolundan tapılmış dəmir dövrü silahları tədqiq edilmişdir. XIX əsrdə fransız arxeoloqu Jak de Morqan Soyuqbulaq nekropolunda apardığı arxeoloji qazıntılar zamanı buradan aşkar olunan dəmir dövrünə aid silahlar Qərbi Azərbaycandan və Azərbaycanın digər bölgələrindən tapılmış dəmir dövrü silahları dəmir dövrünə və erkən antik dövrə aid silahlarla müqayisəli təhlil olunmuşdur. Araşdırmalar, silahların təsnifatı Dəmir dövründə Azərbaycanda hər b sənətinin inkişafını təsdiq etmişdir.

Açar sözlər: Silahlar, dəmir dövrü, Jak de Morqan, Qərbi Azərbaycan, silahların təsnifatı, xronologiyası.

Giriş. Azərbaycanın qədim dövr hər b sənəti təkcə yazılı mənbələr əsasında deyil, həm də maddi (arxeoloji) mənbələr əsasında öyrənilməsi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Xüsusən yazılı mənbələrdəki məlumatların maddi mənbələrlə müqayisəsi, arxeoloji qazıntılar nəticəsində dəmir dövrünə aid tapılan silahlar və onların müqayisəsi və s. hər b sənəti, onun inkişafı haqqında tam aydın təsəvvür yaradır.

XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycanın qədim dövr hər b tarixi arxeoloji materiallar əsasında tədqiq olunmağa başlamışdır. Xüsusən bununla bağlı fransız arxeoloqu Jak de Morqanın Qərbi Azərbaycan və Azərbaycanın cənub bölgəsində apardığı arxeoloji tədqiqatları qeyd edə bilərik.

1888-ci ildə Fransa Xalq Maarif Nazirliyi tərəfindən rəsmi missiya ilə arxeoloji tədqiqatlar üçün Qafqaza göndərilən Jak de Morqan Qərbi Azərbaycan ərazisində apardığı arxeoloji qazıntılarla bağlı “Qafqazda elmi missiya. Arxeoloji və tarixi tədqiqatlar. Rusiya Ermənistanında ilk metal dövrü” (Mission scientifique au Caucase. Études archéologiques et historiques. Les premiers âges des métaux dans l’Arménie Russe) adlı əsəri 1889-cu ildə Fransada çap olunmuşdur. Əsərlə bağlı qeyd olunmalı məqam tədqiqatın metodologiyası ilə bağlıdır. Müəllifi maraqlandıran əsas məsələ metalın kəşfi, təkamülü və təsirləridir. Bu bölgənin strateji önəmi – çarpazlaşan ərazilərin, böyük yolların, Avropa və Asiya arasında sərhəddə yerləşməsi və bunun təsirlərini də qeyd edə bilərik.

Jak de Morqan Qafqazda apardığı arxeoloji tədqiqatlarda alman arxeoloqu F.Bayerinin tədqiqatlarından bəhrələnmişdir. Məsələn, qəbirlərin qorunma vəziyyəti (konservasiyası), arxitekturası, qəbirdə skeletin, sümüklərin vəziyyəti və s. məsələləri o F.Bayerinin tədqiqatlarından oxumuşdur. Qeyd edək ki, XIX əsrin 70-ci illərində F.Bayern Gürcüstan və Qərbi Azərbaycan ərazisində arxeoloji tədqiqatlar aparmışdır. O, burada apardığı tədqiqatlarla bağlı fransız antropoloq E.Şantrla birlikdə 1885-ci ildə “Qafqaz arxeologiyasına töhfə” adlı əsərini çap etdirmişdir.

Jak de Morqanın tədqiq etdiyi abidələr içində Qərbi Azərbaycan ərazisində yerləşən Soyuqbulaq nekropolu Azərbaycanın hər b sənətini öyrənmək üçün önəmli abidələrdən biridir. Soyuqbulaq nekropolu e. ə. VIII-V əsrlərə aid edilir [1, p. 83]. Bu abidədən 582 qəbir aşkar edilmişdir. Həmin qəbirlərdə keramika ilə yanaşı dəmir dövrü hər b sənətinə aid xəncərlər, qılınclar, nizələr, ox ucluqları və s. tapılmışdır.

Soyuqbulaq nekropolundan tapılan hücum silahları. Soyuqbulaq nekropolundan tapılan silahların müəyyən qrupu hücum silahlarıdır. Dünyanın müxtəlif ölkələrində tarixi

dövlərə keçid birdən birə baş verməmişdir. Əgər bir ölkədə bir tarixi dövrdən yeni tarixi dövrə keçid sürətli baş vermişsə başqa ölkədə isə bunun əksini görə bilərik. Tarixin digər dövrlərində olduğu kimi həm dəmir dövründə həm də antik dövrdə hər b sənəti inkişaf etmişdir. Hər iki dövrdə silahlar funksiyalarına iki yerə – hücum və müdafiə silahlarına bölünür. Hücum silahlarına qılınclar, xəncərlər, nizələr, yaylar və oxlar aiddir. Dəmir dövrü silahlarının təsnifatını verən fransız arxeoloqu Jak de Morqan qeyd edirdi ki, “hücum silahları uzun və nazik qılınclar, xəncərlər, nizələr və yaylardır. Qılıncların və xəncərlərin tutacaqlarının forması diqqəti cəlb edir. Çox vaxt xüsusi görünüşlü konusvari tutacaqlarla təchiz olunub” [8, p. 136]. Müdafiə silahlarına, vasitələrinə isə döyüşçünün qalxanını, yaraqlanmasını aid edə bilərik. Qeyd etmək lazımdır ki, dəmir dövründə həm hücum silahları, həm də müdafiə vasitələri dəmirlə yanaşı, tuncdan da hazırlanmışdır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində XIX əsrin ikinci yarısında aparılmış arxeoloji qazıntılar nəticəsində (daş qutu qəbirlərdən və s.) hər b sənətinə aid silahlar aşkara çıxarılmışdır. Xüsusilə Soyuqbulaq (Muçi Yeri) nekropolundan tapılan hücum silahlarını qeyd edə bilərik. Buradan tapılan hücum silahları arasında ən çox xəncərlərə rast gəlinir. Xəncərlər hər cəhətdən həm qınına, həm ümumi formasına, həm də tutacağına görə qılınclara oxşayır. Tutacaqları çox az, nadir hallarda tuncdan bəzədilir. Qınlarına gəlincə onlar naxışlarla örtülmüşdür [9, p. 92].

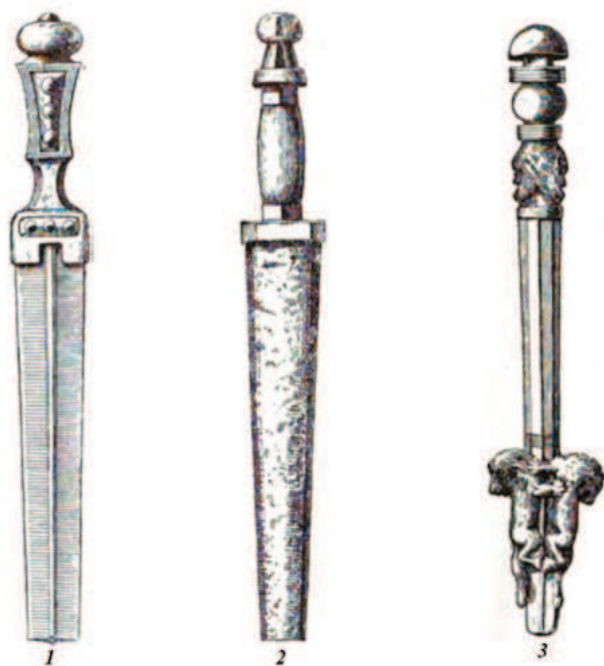
Soyuqbulaq nekropolundan maraqlı hücum silahları tapılmışdır. Buradan aşkar olunan xəncərlər 0.56-0.37 metr uzunluğundadır. 0.56 metr uzunluğunda olan xəncərin qınının genişliyi 0.06 metr, ucuna doğru isə 0.05 metrdir. Xəncərin qını kvadrat formalı olub, dalğalı xətlərlə bəzədilmişdir (şəkil 1, 1).

Bu nekropolda müxtəlif silahlara da rast gəlmək olur. 0.37 metr uzunluğunda olan xəncərin tutacaq hissəsi fil sümüyündən hazırlanmışdır. Tutacaq hissəsi üçbucaq formasındadır (şəkil 1, 2, 3). Buradan tapılan çoxlu sayda bəzəkli xəncərlər var ki, onların ölçüləri belədir: “Ən çox rast gəlinən xəncərlərin ağız hissəsi üçbucaqlı formada olub, uzunluğu 0.30 metrdən 0.45 metrə kimi, eni isə 0.03 metrdən 0.05 metrə kimidir” [9, p. 93]. Ümumilikdə xəncərin dəstək və ağız hissələri pərçimlənmişdir. Dəstəyi genişlənmiş üçbucaq formasındadır.

Şəkil 1. Soyuqbulaq nekropolundan tapılmış xəncərlər.

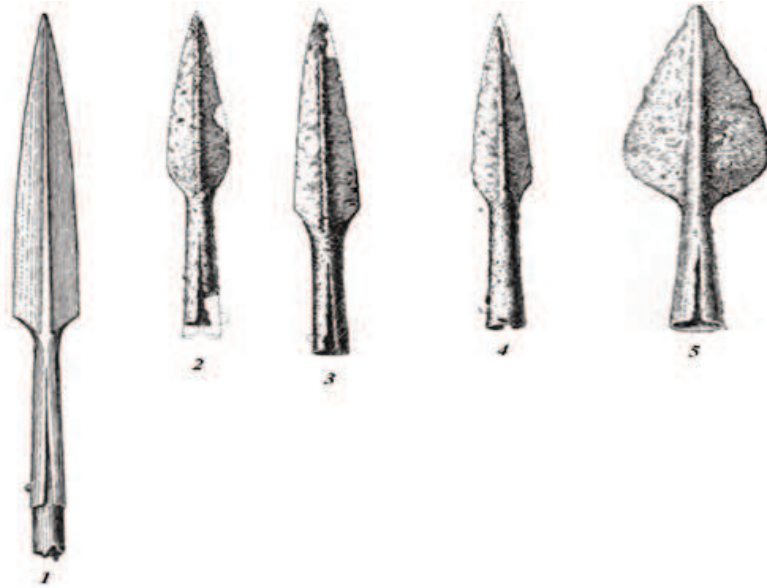
Bu silahları Yaxın Şərqdən tapılan e. ə. VIII əsrə aid Assuriya silahları ilə müqayisə edə bilərik. Soyuqbulaq nekropolundan aşkar olunan xəncərlər (şəkil 2, 1), Gürcüstanda Sadaxlıdan tapılan xəncərlərlə (şəkil 2, 2), Fransanın Luvr muzeyində qorunan baryefdə təsvir olunan Assuriya hökmdarı Sarqonun xəncərinə oxşardır. Bu silahların tutacaqları eyni formadadır. Əsasən sferik və yarımkürəşəkillidir. Bir hissəsi isə tunc bəzəklə örtülmüşdür. Bu forma Assuriya silahlarının eyni formasıdır. Assuriya hökmdarı Sarqonun xəncəri də eyni formalıdır. Qının ucu düz olub, Qafqaz silahları ilə müqayisədə qat-qat çox bəzədilmişdir. Yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, bu silah ancaq hökmdar üçün hazırlanmışdır (şəkil 2, 3).

Şəkil 2. Cənubi Qafqaz və Assuriya tipli xəncərlər.

Soyuqbulaq nekropolundan tapılan silahlar arasında nizələrə də rast gəlmək olar. Nizələr tuncdan və dəmirdən hazırlanmışdır. Xüsusən onlar eyni formada – yarpaq formalıdır. Şeytandağ nekropolundan tapılmış nizə başlıqları ilə müqayisədə Soyuqbulaq nekropolundan aşkara çıxarılmış nizə başlıqları çox dəyişkəndir. Şeytandağ nekropolundan tapılmış nizə başlığının uzunluğu 0.65 metr (şəkil 3, 1, 2, 3, 4), Soyuqbulaq nekropolundakı nizə başlığının uzunluğu 0.17 metrdir (şəkil 3, 5). Qeyd etmək lazımdır ki, Soyuqbulaq nekropolunda bir çox dəfələrdə qeyri-bərabər ölçülü nizələrə rast gəlinir. Ehtimal etmək olar ki, yüngül olanlar atıcı silah kimi, daha ağır olan nizələr isə yaxın məsafəli, əlbəyaxa döyüşlərində istifadə olunmuşdur.

Yarpaq formalı nizə ucları təkcə Qərbi Azərbaycan ərazisində deyil, Azərbaycanın cənub bölgəsindən də tapılmışdır. Milli Azərbaycan Tarix Muzeyinin Arxeologiya fondunda qorunan materiallar arasında Yardımlı şəhər mərkəzindən 2 km məsafədə yerləşən Bozayran kəndindən təsərrüfat işləri görülərkən təsadüf nəticəsində tapılmış nizə ucları da vardır. Bu dəmir nizə uclarından biri yarpaq formalı olub, saplağına mıx vurulması üçün deşik açılmışdır. Digər dəmir nizə ucu da yarpaq formalıdır, uc və saplağı ayrıca düzəldilmiş, əsasən döyüb yapışdırma üsulu ilə hazırlanmışdır. Tapılan nizə ucunun isə ancaq boğaz hissəsi sağlamat qalmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, təsadüf nəticəsində aşkar olunan həmin silahları eramızdan əvvəl I minilliyin ikinci yarısına aid etmək olar [7, s. 262].

Şəkil 3. Şeytandağ və Soyuqbulaq nekropolundan tapılmış nizə ucları.

Qədim Azərbaycan ərazisindən tapılan yarpaq formalı (dəfnə yarpağı formalı) nizə uclarına da rast gəlinmişdir. Arxeoloq, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Əsgər Əliyev bu tip nizə uclarını “Zaqafqaziya tipli” nizə uclarına aid etmişdir. “Kifayət qədər şiş olan bu qrup nizə ucları dəfnə yarpağı formasındadır. Tiyəsinin yan tilləri tıxacla yarpaqvarı və ya kor bucaq altında kəşişir. Sap keçirmək üçün düzəldilmiş, aşağı qurtaracağı – boruvarı tıxac nizənin tiyə hissəsi boyu davam edir və tiyənin ortasından keçən qabarıqlığı əmələ gətirir. Bu qabarıqlıq uca yaxınlaşdıqca nazıqləşir və uca tillərlə birləşərək itir. Bu cür nizə uclarının tiyə hissəsi ümumi uzunluğun yarısını və ya üçdə iki hissəsini təşkil edir. Nizə uclarının mərkəzindən keçən pazvarı qabarıqlar onların möhkəm, kəsərli və davamlı olmasına kömək etməklə yanaşı vurulmuş yaranın genişlənməsini və oradan daha çox qan axmasını təmin edir. Bəzən tıxacların içərisində ağac sapının ovuntuları müşahidə olunur” [2, s. 40]. Yarpaq formalı nizə ucları yalnız Cənubi Qafqaz regionundan deyil, skiflərin yaşadığı Şimali Qara dəniz sahillərində, savromatların və sarmatların yaşadıkları ərazilərdə də tapılmışdır.

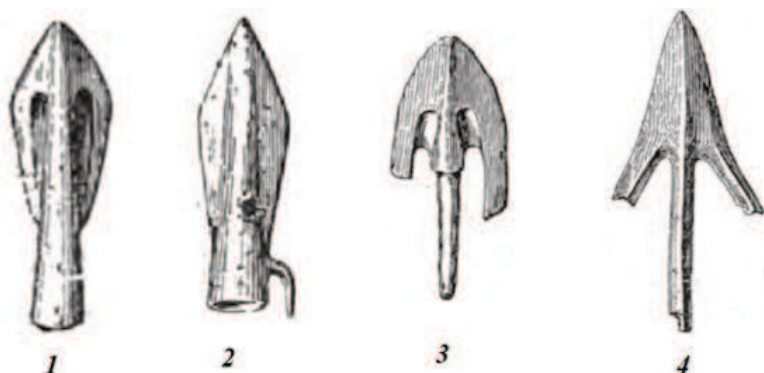
Hücum silahlarına qılınclar, xəncərlər, nizələrlə yanaşı, yaylar və oxlar da aiddir. Əsasən qədimdə döyüşlərdə ordular döyüşərkən döyüşü güclü ox atışları ilə başlayırdılar. Oxçu dəstələr qoşunun önündə yerləşirdi. “Kamandan ox atmaq mürəkkəb iş olub, ox atandan onun qayda və üsullarını bilməsini tələb edir. Ox atan kamanın gücünü gətirilmiş kirişin möhkəmliyini və onun uçma məsafəsini bilməli idi. Bundan əlavə o, oxu ucluğa qədər tədriclə dartaraq buraxmalı idi. Oxçu yayın gücünü bilməli idi ki, yayın gərginliyi ilə öz gücünü tənzimləyə bilsin. Bunun üçün ardıcıl olaraq kirişi sağ əlin şəhadət barmağını sol qolunun dirsəyinə qədər uzatmalı, sonra isə sağ əlinin şəhadət barmağı ilə sərbəst surətdə oxu bütöv uzunluq qədər çəkərək buraxmalıdır” [2, s. 27-28]. E. ə. VII əsrdə Assuriya hökmdarı Aşşurbanipalın (668-627) at üstündə şirin ovlanması baryefində oxun necə atılması təsvir olunmuşdur. Baryefdə oxun yaydan atılma anı təsvir olunmuşdur ki, ox baş barmağın arasından irəliyə doğru istiqamətlənmişdir (şəkil 4).

Şəkil 4. Hökmdar Aşşurbanipalın ox atışı. London, Britaniya muzeyi.

Arxeoloji qazıntılar nəticəsində Soyuqbulaq nekropolundan xəncərlər, qılınclar, nizələrlə yanaşı ox ucluqları da tapılmışdır. Buradan tapılan ox ucluqları müxtəlifdir. Belə ki, bu ox ucluqları obsidiandan, tuncdan və dəmirdən hazırlanmışdır. Müxtəlif formalı ox ucluqları arasında üçbucaq formalı ox ucluqlarına rast gəlmək olar. Bu ox ucluqları tikanlı yaxud tikan-sızdır, qarmaqları sərtidir. Əsasın tuncdan və dəmirdən hazırlanmışdır (şəkil 5, 1, 2). Əsasən aşkar edilən ox ucluqları kimmerlərə aid edilir (şəkil 5, 1). Qeyd etmək lazımdır ki, kimmerlər e.ə. VIII əsrdə Urartu dövlətini məğlubiyyətə uğratmışdılar. Onlar həmçinin Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisində də məskunlaşmışdılar. Kimmerlər Anadoluya, Kiçik Asiyaya köç etmək üçün bu ərazilərdən istifadə etmişlər. Soyuqbulaq nekropolundan kimmerlərə aid tapılan arxeoloji materiallar onların bu bölgədə yerləşdiklərini sübut edir.

Jak de Morqanın Cənubi Qafqazda apardığı arxeoloji tədqiqatlar, Qərbi Azərbaycan ərazisində Soyuqbulaq nekropolundan hərbi sənətinə aid aşkar etdiyi silahları digər abidələrdən tapdığı silahlarla da müqayisə etmişdir. Tiflisin cənubundan 70 km məsafədə Borçalı bölgəsində yerləşən Şeytandağ nekropolundan tapılan ox ucluğu Soyuqbulaq nekropolundan aşkar olunan ox ucluqları ilə müqayisədə nizə uclarına bənzəyir. Bu ox ucluğu güclü qarmaq ilə yan tərəfdən təchiz olunmuşdur (şəkil 5, 2). Qeyd etmək lazımdır ki, Dilcan ərazisindən tapılan ox ucluqları Soyuqbulaq və Şeytandağ abidələrindən aşkar olunan tuncdan hazırlanan ox ucluqları ilə müqayisədə tikanları olduqca sərtidir (şəkil 5, 3, 4).

Şəkil 5. Soyuqbulaq, Şeytandağ nekropollarından və Dilcan ərazisindən tapılan ox ucluqları.

Soyuqbulaq nekropolundan tapılan son dəmir dövrü silahlarının erkən antik dövrü silahları ilə müqayisəsi. Soyuqbulaq nekropolundan aşkar olunan son dəmir dövrü silahları (e. ə. VIII-V əsr) erkən antik dövrə keçid mərhələsində Azərbaycanın hər b sənətinin necə inkişaf etməsi haqqında bizdə aydın təsəvvür yaradır.

Erkən antik dövrü qılıncı əlamətlərinə görə əsasən uzun, saplaqlı qılıncılardır. Bu tipli qılıncılar Mingəçevir, Xınıslı, Tərki, Xabadin və s. kimi yerlərdə aparılan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar olunmuşdur. Bu silahlardan (uzun, saplaqlı qılıncılardan) əsasən süvarilər geniş istifadə etmişlər. A.M.Xazanovun da qeyd etdiyi kimi uzun, saplaqlı qılıncılar e. ə. VI əsrdən etibarən meydana çıxmış, bizim eramın ilk mərhələsində istehsalı çoxalmış və geniş əraziyə yayılmışdır [4, c. 52]. Qeyd edim ki, bu tipli qılıncıların oxşarlarına əsasən Şimali Qafqazda, Abxaziyada, Qərbi Gürcüstanda, Cənubi Türkmənistanda rast gəlmək olar. Uzun, saplaqlı qılıncılar Qafqaz Albaniyası ərazisində bizim eramın VII əsrinə kimi davam etmişdir.

Qədim Azərbaycan ərazisində dəmir dövründən başlayaraq saplaqlı xəncərlər meydana çıxmışdır. “Saplaqlar əvvəllər dairəvi kəsikli, sonralar isə sapın daha möhkəm oturmasını təmin etmək məqsədilə çoxtilli hazırlanırdı. Təsvir etdiyimiz xəncərlərin qədim nümunələrdən ikinci fərqi ondan ibarətdir ki, qədim xəncərlərin tiyəsinin mərkəzindən bir və ya bir neçə növ keçir. Bu əlamətə təsvir etdiyimiz alban dövrü xəncərlərində təsadüf edilmir” [2, s. 63]. Bunun səbəbi budur ki, həmin dövrdə döymə üsulu ilə hazırlanan xəncərlərin hazırlanması alban dəmirçiləri üçün çətin, mürəkkəb olmuşdur.

Son dəmir dövründə olduğu kimi, erkən antik dövrdə də yarpaq şəkilli, boru formalı tıxaca malik nizələrdən savaqlarda istifadə etmişlər. Soyuqbulaq nekropolunda da bu tipli nizə ucluğu aşkar edilmişdir. Bu tipli nizə ucluğu təkcə Qərbi Azərbaycan ərazisindən deyil, Azərbaycanın şimal-qərb və cənub bölgələrindən də aşkar edilmişdir.

Soyuqbulaq nekropolundan tapılmış ox ucluqlarını Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsindən aşkar olunmuş ox ucluqları müqayisə etdikdə Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsində son dəmir dövründən başlayaraq erkən antik dövrə kimi skif ox ucluqlarının geniş yayıldığını görə bilərik. Xüsusilə Mingəçevir, Şəki, Naxçıvan ərazilərində skif ox ucluqları aşkar olunmuşdur. Mingəçevirdən tapılmış skif tipli ox ucluqları formalarına görə yastı, məhmizli, üçtilli məhmizsiz və sümükəndir. “Mingəçevirdə uzanmış olan skelet qəbirlərdən tapılmış qədim məhmizli skif ox uclarına görə bu növ qəbirlərin başlanğıcı eramızdan əvvəl VII əsrə aid hesab edilir” [6, s. 16]. Bu ox ucluqları e.ə. VII əsrdən etibarən e. ə. IV əsrə qədər istifadə olunmuşdur.

Son dəmir dövrünə aid Mingəçevirdəki bütün dəfnlərdə skeletlərin sol tərəfində və ya sol əlin dirsək oynaqının yaxınlığında yaxud omba sümüklərinin yaxınlığında 10-30 sm məsafədə tunc ox ucları aşkar olunmuşdur [5, c. 404]. Buradan tapılan ox uclarının formaları müxtəlifdir. Aşkar olunan üçqanadlı ox uclarının ucları yuvarlaqdır, qanadları isə çərçivələnmişdir. Mingəçevirdən tapılmış bu tipli tunc ox ucluqlarının dövrünü B.A.Kuftin e. ə. VII əsrin sonu və e. ə. VI əsrə aid edir [5, c. 404].

Şəkidə Yoncalı nekropolundan da skif ox ucluqları aşkar olunmuşdur. Bu ox ucluqları iki qanadlı olub, rombşəkillidir. “Eyni vəziyyət Şəmkirdə də izlənilir. Buradan tapılan ox ucluqlarının bir çoxu rombşəkilli ikiqanadlıdır. Bunlar skif ox ucluqlarının ən qədim formasıdır” [3, s. 27]. Mingəçevirdən tapılmış üçqanadlı skif ox ucluqları ilə müqayisədə Şəkidən tapılmış skif ox ucluqları ikiqanadlıdır. Hər b sənətinə aid tapılan bu artefaktlar son dəmir dövründə və erkən antik dövrdə skiflərin Azərbaycanın hər b tarixində mühüm rol oynadığını göstərir.

Nəticə. Son dəmir dövründə siyasi, sosial, iqtisadi və s. dəyişikliklərlə bərabər hər b sənətində də dəyişikliklərin baş verdiyini görmək olar. Yalnız yazılı mənbələrlə deyil, arxeoloji qazıntılar nəticəsində hər b sənətinə aid aşkar edilmiş maddi-mədəniyyət nümunələri əsasında da biz bunu aydın görə bilərik.

E. ə. VIII-V əsrlərə aid Soyuqbulaq nekropolundan hər b sənətinə aid tapılmış xəncərlər, qılınclar, nizələr, ox ucluqları son dəmir dövründən erkən antik dövrünə keçid mərhələsində Qərbi Azərbaycan ərazisində hər b sənətinin necə inkişaf etdiyi, Azərbaycanın qədim hər b sənətinin inkişafında digər dövlətlərin rolu və s. haqqında bizdə aydın təsəvvür yaranır.

Soyuqbulaq nekropolunda aşkar olunmuş xəncərlərin e. ə. VIII əsr Assuriya xəncərlərinə bənzəməsi, hökmdar Sarqonun xəncəri ilə müqayisə olunması onu deməyə əsas verir ki, Urartu və Assuriya dövlətləri arasında Yaxın Şər q uğrunda gedən mübarizədə, inkişaf etmiş hər b gücə malik Assuriya dövlətinin Azərbaycanın qədim hər b sənətinin inkişafında təsiri olmuşdur.

Yalnız Assuriyanın deyil, digər dövlətlərin, xalqların da təsirləri Azərbaycanın qədim dövr hər b sənətində görünür. Soyuqbulaq nekropolundan tapılan yarpaq şəkilli nizə ucları, üçbucaq formalı ox ucluqları və s. onu deməyə əsas verir ki, e. ə. VIII-V əsrlərdə Azərbaycanın qədim dövr hər b sənətinin inkişafında Orta Asiyadan Qafqaza, Yaxın Şər qə axın edən kimlərlərin, skiflərin də təsirləri və rolları böyük olmuşdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Clairfontaine F.F. Jacques de Morgan et la recherche sur les âgés du Bronze et Fer en Arménie. À propos de son ouvrage Mission scientifique au Caucase. Caucase, Egypte et Perse : Jacques de Morgan (1875-1924), pionnier de l'aventure archéologique / Cahiers du Musée d'Archéologie Nationale, n°1, Éditions La Simarre, 2009, pp. 77-88.
2. Əliyev Ə.Ə. Qədim Albanların silahları. Bakı, 2008, 158 s.
3. Həsənov Z.H. Skiflər və onların Azərbaycan tarixində yeri: Tarix elm. dokt. ... diss. avtoreferatı. Bakı, 2023, 57 s.
4. Хазанов А.М. Характерные черты сарматского военного искусства // СА, 1967, № 2, с. 52-63.
5. Ионе Г.И. Археологические раскопки в Мингечауре // Доклады АН Азербайджанской ССР, 1946, т. 2, № 9, с. 399-406.
6. Qazıyev S.M. Mingəçevirdən tapılmış bəzi silahlardan // AMM II, Bakı: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası nəşriyyatı, 1951, s. 5-30.
7. Quliyev N.M. Lənkəran və Yardımlı rayonlarından təsadüfi tapılmış bəzi arxeoloji materiallara dair // AMM VII, Bakı, Elm nəşriyyatı, 1973, s. 258-262.
8. Morgan J. L'humanité préhistorique : esquisse de préhistoire générale. La Renaissance du livre, 1921, 330 p.
9. Morgan J. Mission Scientifique au Caucase. Études Archéologiques et Historiques. Tome Premier. Paris: Ernest Leroux, Éditeur, 1889, 305 p.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: akb_badalov@mail.ru
E-mail: javidbayramov@yahoo.fr

Akbar Badalov, Javid Bayramov

IRON AGE WEAPONS FOUND IN THE SOYUGBULAG NECROPOLIS

The article examines Iron Age weapons found in the Soyugbulag necropolis in Western Azerbaijan. In the 19th century, French archaeologist Jacques de Morgan conducted archaeological excavations in the Soyugbulag necropolis and compared Iron Age weapons found in Western Azerbaijan and other regions of Azerbaijan with weapons from the Iron Age and early antiquity. Research and classification of weapons confirmed the development of military art in Azerbaijan in the Iron Age.

Keywords: *weapons, Iron Age, Jacques de Morgan, Western Azerbaijan, classification of weapons, chronology.*

Акбар Бадалов, Джавид Байрамов

ОРУЖИЕ ЖЕЛЕЗНОГО ВЕКА, НАЙДЕННОЕ В НЕКРОПОЛЕ СОЮГБУЛАГ

В статье изучено оружие железного века, найденное в некрополе Союгбулаг на территории Западного Азербайджана. В XIX веке французский археолог Жак де Морган провел археологические раскопки в некрополе Сюгбулаг и сравнил оружие железного века, найденное в Западном Азербайджане и других регионах Азербайджана, с оружием железного века и ранней античности. Исследования, классификация оружия подтвердили развитие военного искусства в Азербайджане в железном веке.

Ключевые слова: *оружие, железный век, Жак де Морган, Западный Азербайджан, классификация оружия, хронология.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Vəli Baxşəliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlk variant 16.02.2024

Son variant 23.03.2024